

נחלת ה' גליון 29 - מנחם אב תשע"ו

שִׁבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ

מעניינא דיומא

הגלות – חילול ה'

עומדים אנו כעת בימי האבלות על חורבן בית המקדש אשר אירע בתשעה באב, שמכחו הגיעו כל הגלויות, כמו שאומרים חז"ל בגמ' (תענית כט, א): "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן?.. וכתוב ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. אמר רבה אמר רבי יוחנן: **אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם – ואני קובע לכם בכיה לדורות.**"

אחד הדברים החמורים ביותר שנגרמו בעקבות הגלות, הוא חילול ה': כפי שאומר הנביא יחזקאל (לו, יז – כ) "בית ישראל ישיבים על אדמתם ויטמאו אותה... ואשפך חמתי עליהם על הדם אשר שפכו על הארץ ובגלוליהם טמאוה. ואפיץ אתם בגוים... ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארו **יצאו**". כלומר, ביאתם של עם ישראל לבין האומות גרמה לחלל את שם ה', ע"י שהגויים תמהים, כיצד יתכן שעם ה' אינו נמצא בארצו של ה', וכפי שמבאר בתרגום יונתן "אם עמא דה' אילין ואיכדין מארעא בית שכינתיה גלו". (- אם עם ה' אלה, כיצד יצאו מארץ שכינתו).

וכך מתארים חז"ל במדרש איכה (פתיחתא סימן טו) "**בשעה שגלו ישראל לבין אומות העולם, היה הקב"ה מחזר על פתיחיהן של אומות העולם, לשמוע מה הם אומרים. ומה היו אומרים? אלקיהם של אומה זו [אוהבם, שהרי] נפרע הוא [בשבילם] מפרעה ומסיסרא ומסנחריב וכיוצא בהן. וחוזרין ואומרין ולעולם נער הוא? [האם לנצח הוא נשאר נער ויש לו כח?] כניכול הזקיני הדברים [ומחמת זקנה אין כח ויכולת להמשיך להנהיג אותם]. אם עם ה' אלה, למה יצאו? [ובזה נתחלל שמו]."**

כ"כ חמור הוא החילול ה' שנוצר בעקבות הגלות, עד שאומר הקב"ה שמחמת זה הוא מחזיר את עם ישראל לארץ, אע"פ שהם אינם ראויים לכך מצד מעשיהם, וכפי שממשיך הנביא שם (כב – כד) "לכן אמר לבית ישראל כה אמר ה' אלקים לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם. **וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני ה' נאם ה' אלקים בהקדשי בכם לעיניהם. ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם.**"

ומבאר רש"י "וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש – ולקחתי אתכם מן הגוים."

מהו רצון ה' בענין הגלות?

והנה אנו רואים כאן, כיצד מצד אחד הקב"ה מגלה את עם ישראל מארצו, ובכך מראה את רצונו שיענשו ישראל על חטאיהם ויתקנו אותם בכך, ומצד שני רצון הקב"ה הוא שיהיו ישראל בארץ ישראל, עד שהוא מחזיר אותם לארצו אע"פ שאינם ראויים לכך.

ולא עוד אלא שאפילו בזמן שהגלה אותם הקב"ה, הוא מגלה שהוא רוצה שישארו בארץ ישראל למרות חטאיהם, וכפי שאומרים חז"ל על הפסוק הנ"ל "בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה" - אשר על פי פשוטו הקב"ה אומר שהוא כעס עליהם, ומשמע שהוא הגלה אותם מרצונו, ועל אותו פסוק חז"ל דורשים (ילקוט איכה תתרל"ח. ועיין איכה רבה ג, יט): "בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה. הלואי יהוון בני עמי בארץ ישראל אע"פ שטמאים אותה."

וצריך להבין מהו באמת רצונו של הקב"ה, האם רצונו שיגלו ישראל מחמת חטאיהם, או שרצונו שלמרות חטאיהם יהיו בא"י.

הנהגת בנים – הוא הרצון התכליתי

אך באמת ביאור הדברים, עפ"י מש"כ הגר"א (ליקוטי הגר"א שבסוף ספרא דציניעותא דף לט. והרחבנו בדבריו בגליון 26 במדור "נבואות ה'"), שבמשך כל ששת אלפי שנות העולם, בין בעוה"ז בין בעוה"ב, הקב"ה מנהיג את העולם ב"הנהגת עבדים" לפי משפט של שחר ועונש.

אמנם גם בתוך המשפט רצון הקב"ה שידעו שהמשפט הוא רק אמצעי להגיע לרצון התכליתי שלו - להנהיג את העולם ב"הנהגת בנים" - הנהגת "וחנותי את אשר אחון", במתנת חנים שלא לפי המעשים. (שנקראת "הנהגת היחוד" - משום שזה רצונו התכליתי היחיד להיטיב בחינם ומאהבה, וגם על שם שהוא השליט היחיד, שיכול

דבר העורך

הנביא (ישעיה סו, י) אומר, "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה", ואומרים על כך חז"ל (תענית ל, ב) "מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה".

בדברי הגמ' האלו אנו רואים כי האבילות על חורבן ארץ ישראל וירושלים ובית המקדש - אינה דבר שלילי, היא אינה מצב של אובדן תקוה, אלא אדרבה, האבילות היא פעולה של בנין, שמכחה יבנה המקדש.

שורש חורבן בית המקדש הוא כמו שאומרים חז"ל (הובא בילקוט שמעוני - שמואל, רמז קו): "ר' שמעון בן יוחאי אומר, בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם, במלכות בית דוד, ובמלכות שמים, ובבית המקדש, הה"ד אין לנו חלק בידו - זו מלכות שמים, ולא נחלה בבן ישי - זו מלכות בית דוד, איש לאהלו ישראל - ולא לבית המקדש".

וממשיך המדרש "אמר ר' שמעון בן מנסיא אין מראין סימן גאולה לישראל עד שיהזרו ויבקשו שלשתן, הה"ד (הושע ג, ה) אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם - זו מלכות שמים, ואת דוד מלכם - זו מלכות בית דוד, ופחדו אל ה' ואל טובו - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו".

ולכן אומרים חז"ל (ילקוט איכה, תתקצ"ז): [בשעה שנחרב ביהמ"ק וגלו ישראל] אמרו לפנינו [האבות לפני הקב"ה] שמה אין חזרה לבנים. אמר להם אל תאמרו כך, יש דור שהוא מצפה למלכותו מיד הם נגאלים".

והנה הביטוי הגדול ל"יחזרו ויבקשו שלשתן" - הוא האבילות האמיתית על חסרון המקדש. כאשר אדם מתאבל על חסרונו של בית המקדש, הרי זה מוכיח שהוא באמת חפץ בבית המקדש, וכפי שאומר הפסוק הנ"ל "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה" כלומר ש"המתאבלים עליה" הם בדרגה גבוהה יותר מ"אוהביה". יש אדם שאוהב את חבירו, אבל כאשר האהבה היא כ"כ חזקה כמו אהבת בן אל אביו, הרי שגם כשהוא אינו נמצא, האהבה ממשיכה להתבטא באבילות עליו, וכאשר האהבה היא עוד יותר עמוקה, הרי שהאבילות ממשיכה גם שנים רבות, כמו שאנו רואים אצל יעקב אבינו ש"אהב את יוסף מכל בניו", ולכן "ויתאבל על בנו ימים רבים".

*

חז"ל (איכה רבתי פתיחתא כד) מתארים כיצד בזמן החורבן בקשו האבות רחמים ואח"כ משה רבינו וכו' והקב"ה לא נענה אלא לטענתה של רחל "אני הכנסתי צרתי לביתי וכו'", ואמר לה בזכות זה "מנעי קולך מבכי וכו' כי יש שחר לפעולתך וכו'". אמנם בזוהר הקדוש (זו"ח ח"ב נד, ב) מבארים באופן אחר, שבאמת טענתה של רחל אני הכנסתי צרתי לביתי וכו' עדיין לא הועילה, אלא שאח"כ המשיכה רחל לבכות: "ובכל מאי דאמר לה לא קבילת תנחומין... עד דאומי לה דכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה וכו'". כלומר, כיון שרחל מאנה להנחם, ולא קבלה שום תנחומים, אמר לה הקב"ה "יש שחר לפעולתך".

ולפי דברי זוהר מה שאמר לה הקב"ה יש שחר לפעולתך, אין הכוונה למה שויתרה ללאה, שהרי כאשר אמרה רחל דבר זה, עדיין לא נענה לה הקב"ה, אלא יש שחר לפעולתך, הכוונה היא לפעולת האבילות, כיון שאת מראה כ"כ צער ע"ז, ואינך מקבלת תנחומים הרי שאני מבטיח לך "מנעי קולך מבכי וכו'".

כאשר אדם מתאבל ואומר, רבש"ע איננו יכולים לסבול את הריחוק ממך, רצונינו לראות את מלכנו, רצונינו שתשכון בתוכנו, חטאנו עוינו פשענו, עכשיו אנחנו רוצים לשוב אליך, האבלים האלו הם מחזירים את השכינה לציון.

וכך אומרים חז"ל בפסיקתא (פרשה לה, סימן א), "כל רואיהם יכירום אלו אבלי ציון. והרואה אותם יושב ואומר לשוא לענגו על דבריהם, אמר רבי בר חנינא [אלו שלעגו עליהם יאמרו] זכות של אלו מצמחת אותה ואנו הרהרנו אחריהם?".

ומכל הנ"ל אנו רואים כיצד האבילות היא אמצעי מרכזי לבנות את בית המקדש - לא פחות מאמצעים אחרים מאד מרכזיים, וכמו שאנו רואים בכל המקורות הנ"ל עד היכן אנהגו זקוקים לענין האבילות - בשביל לבנות את בית המקדש.

*

נקודה נוספת שיש להתבונן בה: אמנם אנו מזכירים בקינות את כל השובות והמתנות שחסרנו ע"י חורבן בית המקדש - אך בוודאי עיקר האבילות היא על עצם חורבן ביהמ"ק. וכמו בנינים שנתרחקו מאביהם, שעם כל הצער על כל המתנות שהפסידו בהתרחקותם משולחן אביהם, עיקר הצער הוא על עצם הריחוק מקירבת האב - גם באבילות על בית המקדש, עיקר האבילות הוא על הפסד בית המקדש, שהוא נקודת החיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים, המקום עליו אומר הקב"ה "והיו עיני ולבי שם כל הימים". שכביכול דרך ירושלים ובית המקדש מתחברים בחיבור ישיר ללב של השכינה, (עיין תיקוני זוהר, תיקון כ"א, דף מט, ב).

בבית המקדש היה חיבור עצום של חיבה בין כנסת ישראל עם הקב"ה. וכמו שאומרים בני קרח "מה ידידות משכנותיך ה' צבאות" (תהלים פד ב); ובית המקדש הוא בית של ידידות. "בא ידיך בן ידיד, ויבנה ידיד לידיד, בחלקו של ידיד, ויתכפרו בו ידידים" (מנחות נג, א).

מגילת שיר השירים, בה מתוארת האהבה העצומה שבין עם ישראל לקב"ה, נתחברה בשעה שנבנה בית המקדש, כמו שאומרים חז"ל בזה"ק (תרומה קמג, א; ז"ח שה"ש ה, א), ושם אנו רואים את הקרבה העצומה בין הקב"ה לעם ישראל כמו נישואי חתן וכלה. "משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חריו נגילה ונשמחה בך (א, ד) - זו היא כנסת ישראל שהיא נמשכת והולכת אחר בעלה, שנאמר מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתך על כן משכתך חסד" (אליהו רבה פ"ז).

ובעשרה מקומות נקראו ישראל כלה (מדרש רבה שיר השירים פ"ד).

"ואין תשוקתו של הקדוש ברוך הוא אלא על ישראל, שנאמר (שיר השירים ז, יא) "אני לדודי ועלי תשוקתו" (בראשית רבה ז, ז).

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונחרות לא יטפוחה אם יתן איש את כל הון ביתו ואהבה בוז יבזו לו. (ח, ו-ז). וכו' וכו'.

ובכמה מקומות דורשים חז"ל את פסוקי שיר השירים על בנין בית המקדש, כמו מה שאמרו "הנך יפה רעיית הנך יפה עיניך יונים. הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה (א, טו-טז) - משנבנה ביהמ"ק" (שהש"ר שם).

"צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו (ג, יא) - אימתי נאמר הפסוק הזה ביום שעמד המשכן, שהיתה שמחה גדולה בישראל שהקב"ה שורה אצלם" (שמות רבה נב, ה). וכן בעוד מקומות.

מי שמבין ולו במעט - את קשר הידידות הנשגבה הזו, ושהקשר הזה נשבר בחורבן ביהמ"ק - אינו צריך הרבה לעיין בדברים הנוספים שהפסדנו בחורבן ביהמ"ק, כי עצם הפסד הקשר הידידותי וגילוי האהבה הזו - הוא הסיבה לאבילות הכי גדולה, הרבה יותר מאשר המתנות והברכות שהפסדנו על ידי הריחוק מהשכינה.

*

וכן במגילת איכה (ה, א) נאמר: "זכור ה' מה היה לנו הביטה וראה את חרפתנו, ושם מתוארים כל הצרות שעבר עם ישראל בעקבות החורבן. "מימינו בכסף שתינו... עבדים משלנו בנו... ננפשנו נביא לחמנו... עורנו כתנור נכמרו וכו' וכו'... אך בסופו של דבר מסיים הנביא "על זה היה דוח לבנו על אלה חשכו עינינו - על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו", כלומר כל מה שאמרנו, זה אינו העיקר, הדבר העיקרי שכואב לנו, הוא כאשר אנו רואים את הר ציון שהיה מקום החיבור בין ישראל לאביהם שבשמים, ועכשיו הוא נהפך להיות מקום להילוך שועלים, האהבה והגעגועים והקנאה לבית חיבורנו להקב"ה - זה מה שמדחה את לבנו ומחשיך את עינינו.

גם בשירת הים, לאחר פירוט כל חסדי ה', הסיום והתכלית הוא (שמות טו, יז): "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך". זהו האמצעי הגדול יותר מכל האמצעים להגיע על ידו להשראת מלכות ה' על ישראל (ומלכותו הוא קירבתו. עיין דרך ה' ד, ד) - ה' ימלך לעולם ועד.

זו פיסגת השאיפות של עם ישראל, וזה יקר יותר מכל חללי עלמא - קירבת ה' בדרגה הגבוהה שיש בבית המקדש, וכמו שאומרים חז"ל בבראשית רבה (פרשה ג, סימן יב): "וכל שיח השדה... כל תפילתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש, מרי, יתבני בית המקדש, מרי, מתי יתבני בית המקדש".

*

בכל התנ"ך לא מצינו פירוט כ"כ גדול של הבטחות, כמו סדר ההבטחות שהקב"ה מבטיח לאבלי ציון - כמו שמאריך הנביא ישעיהו (סא, ג) לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל מעטה תהלה תחת רוח כהה וקרא להם אילי הצדק מטע ה' להתפאר וכו' וממשיך שם הכתוב בסדר ארוך של הבטחות שמבטיח הקב"ה לאבלי ציון.

ויהי' שנזכר לקיים "ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו - שצריכים אנו לבקש תיקונים שיתוקנו כל הקלקולים שעל ידי זה יבא משיחנו" (רמח"ל דרך עץ חיים). ונזכה להחיש במעשינו את הגאולה השלימה להיותה "זכו אחישנה" - השתא בעגלא במהרה בימינו אמן. בברכת התורה, העורך

להנהיג אפילו נגד חוקי המשפט שהוא עצמו חקק) - שהנהגה זו תתחיל בעיקר מהאלף השביעי בזכות כל עבודתנו וסבלותינו בששת אלפין שנין.

וא"כ מתבאר שישנם להשי"ת כביכול שני רצונות, אחד הוא ה"רצון האמצעי" (להנהיג בהנהגת עבדים), והשני - "רצון תכליתי" (להנהיג בהנהגת בנים). ובאמת הכל הוא רצון אחד, אלא שהרצון האמצעי הוא בשביל להגיע לרצון התכליתי.

[ובספר הזוהר (יתרו פח, ב; נשא קטז, א) קורא לרצון התכליתי של "הנהגת בנים" - "רעוא דרעוין" - כלומר "רצון הרצונות", דהיינו הרצון שמניע את כל הרצונות.

משל למה הדבר דומה, לאדם שמחזיק בידו חיטה, ורוצה שהחיטה תיטחן, אח"כ הוא רוצה שהקמח יהיה בצק, ואח"כ הוא רוצה שהבצק יאפה ללחם, אמנם יש רצון אחד שמניע את כל הרצונות הללו - שרוצה לאכול לחם, וא"כ "הרצון לאכול לחם" הוא "רצון הרצונות", הרצון שמניע את כל הרצונות.

וכן אצל הקב"ה "רצון הרצונות - רעוא דרעוין", הוא הרצון להנהיג ב"הנהגת בנים" מאהבה שלא לפי המעשים, ולצורך כך הוא רוצה להנהיג אותנו כעת בהנהגת עבדים - בתור אמצעי להגיע אל הרצון התכליתי (רעוא דרעוין) שלו: "שנהיה בנים מקורבים, שמקבלים הטבה ללא גבול וחשבון, רק מאהבת ה'".

וכפי שביאר הרמח"ל ("אדיר במרום" עמודים: רט-ריג): "רעוא דרעוין וכו'. ואפרש לך עתה מהו ענין הרצון... כי רוצה הרצון להעמיד הדברים במדת דין להעניש החוטאים, ולתת שכר טוב במשפט ולא בצדקה אל הזוכים... אבל אין זה תכלית... כל הענין הזה עשה בעבור היותו חפץ להטיב ברוב טובו... כי באמת סוף הרצון היא החזרת הדין לחסד... שעל כן אפילו שהרצון של עכשיו הוא דין, אבל עכ"פ הוא נולד ומכוון אל החזרת הדין לחסד... ולכן נקרא רעוא דרעוין שהוא הרצון שורש כל הרצונות".]

בזמן הגלות - הקב"ה דוחה את ה"רצון התכליתי" מפני ה"רצון האמצעי"

והנה, פעמים שהרצון האמצעי - סותר לרצון התכליתי, אך בשביל להגיע לרצון התכליתי, צריך להשתמש ברצון האמצעי באופן זמני.

משל למה הדבר דומה, לאדם שרוצה להיטיב עם בנו, והבן חטא. למרות שהאב רוצה בכל לבו להיטיב לבנו, הוא דוחה לזמן מה את הרצון הזה, מפני שהוא יודע, שאם הוא ירחם כעת על בנו ולא יכה אותו, הרי שהוא ימשיך הלאה במעשיו הרעים, ולא יזכה לשלימות הטוב, ולכן הוא דוחה את רצונו התכליתי מפני רצונו האמצעי.

וכך הוא לענין הישיבה בארץ ישראל, "הרצון התכליתי", להנהיג בהנהגת בנים בחינם - מחייב שבניו ישבו בארצו בכל מצב, שהרי "בנים אתם לה' אלהיכם" - בכל מצב (עיין קידושין לו, א), ו"השכן אתם בתוך טמאתם, אפילו בזמן שהן טמאין - שכינה שרויה ביניהן". (יומא נו, ב).

ומאידך, "הרצון האמצעי" לנהוג בהנהגת שכר ועונש - אומר שאינם ראויים לשבת בארץ.

והקב"ה דוחה כביכול את הרצון התכליתי, מפני הרצון האמצעי לנהוג בדין.

אמנם כאמור, הרצון לדין הנ"ל אינו הרצון התכליתי, וכמש"כ הרמח"ל (קל"ח פתחי חכמה, פתח צג): "המשפט עושה אותו רק לפי שהוא צריך לעשותו, ואם היה יכול לעשות בלא הכי - היה עושה".

ובכך מתיישבת השאלה שפתחנו בה, שמצד אחד הכתוב אומר "בית ישראל ישיבים על אדמתם ויטמאו אותה... ואשפך חמתי עליהם... ואפיץ אתם בגוים", שזהו הרצון האמצעי להנהיג בהנהגת הדין, ולשפוך חמתו ולהגלותם, כיון שחטאו.

אמנם באותם מילים הקב"ה רומז שהרצון התכליתי הוא שישארו בארץ ישראל בכל מצב, וזהו מה שדורשים חז"ל על אותו פסוק "בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה. הלואי יהיו בני עמי בארץ ישראל אעפ"י שטמאים אותה".

כשמוע קץ הגאולה - הקב"ה דוחה את "הרצון האמצעי", מפני "הרצון התכליתי" ובכך מבוארים ג"כ דברי הנביא שהבאנו בתחילת דברינו, שבהם מבואר שלמען קידוש שמו של הקב"ה, הוא מקבץ את ישראל לארץ למרות חטאיהם, וכוונת הכתוב - למען רצונו של הקב"ה ("שמו" יתברך - בגימטריא "רצון". הגר"א חבר, "אור תורה" על "מעלות התורה", אות מג).

ונבאר את הדברים עפ"י המשך המשל הקודם לאב המכה את בנו, שלעולם האב לא יהרוג את בנו בשביל להיטיר את מעשיו, משום שאם הבן ימות - לעולם לא תתבצע התכלית להיטיב לבן, וממילא אין מקום כלל להנהגת העונש, [וצריך למצוא אמצעים אחרים ליישר את הבן].

וכך הוא ג"כ בעניינינו, כאשר מגיע זמן הגאולה, אומר הקב"ה אם עכשיו אנהיג עפ"י מידת הדין המקטרגת נגד הגאולה, א"א להגיע לעולם לתכלית, דהיינו להנהגת בנים שנוהגת באלף השביעי, משום שבשביל להגיע לתכלית הזו צריך כבר בתוך הששת אלפי שנה להגיע לתיקון של עם ישראל כמש"כ הרמח"ל במאמר העיקרים (פ"ח): "וטרם יכלו ו' אלפים (שנים) הנה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם, שיוכלו ליעתק הדברים אח"כ אל הנצחיות". כלומר, שחיי הנצח צריכים להיות בנויים על העולם הזה, ולא שיתחיל דבר חדש לגמרי, אלא שמתוך העולם הזה נגיע אל התכלית, וממילא מניעת הגאולה - היא כמו להרוג את הבן בתור עונש, שאז נדחה הרצון האמצעי להנהיג בדין - מפני הרצון התכליתי של ההטבה. [ועיין ב"דרך ה'" להרמח"ל ח"ב פ"ח סי' א, וב"דעת תבונות" סימן לן].

נבואות ה' לאחרית הימים

והפכתי אבלם לששון

וכפי שאכן אומר הפסוק (שממנו חז"ל לומדים ענין זה שיום תשעה באב הוא יום הגאולה) שענין הגאולה הוא **"והפכתי אבלם לששון"**. כלומר, לא שהקב"ה יביא את הטוב מתחילתו, אלא את האבל עצמו הוא **יהפוך לששון**. וכך אומר ג"כ הנביא ישעיהו (סא, ג) "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל מעטה תהלה תחת רוח כהה". דהיינו, שבימות המשיח ה"אפר" יתהפך ל"פאר". וכאן אנו רואים בצורה מאד בולטת שלא לוקחים טוב מחדש, אלא את הרע עצמו **הופכים**, ומשעבדים אותו אל הקדושה ואל הטוב.

ומעתה מבואר היטב מדוע הסיבה לכך ש"אין משיח בא אלא בתשעה באב" היא **"לפי שקבעו אבל בזמן הזה"**, דהיינו, שמאחר שכל ענין הגאולה הוא **"והפכתי אבלם לששון - להפוך את הרע לטוב"**. לכן דווקא בתשעה באב, שבו נקבע האבל הכי גדול, תהיה "הפיכת הרע לטוב" הגדולה ביותר, ע"י שהוא יהפך ליום השמחה הגדולה ביותר בביאת המשיח, וכמו שאמרו בזוה"ק (פנחס דף רכ, א): **"ולית חדוה כחדוה דפורקנא"**.

והיסוד הנ"ל, שהגאולה היא הפיכת הרע לטוב, לצורך גילוי יחוד ה' - מבואר בדברי הרמח"ל על הפסוק (תהלים ז, טו) "שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה". ומבאר הרמח"ל (קל"ח פת"ח - מט): "הנה ביאת המשיח הוא ראשית גילוי היחוד, והוא סוד "שמחנו כימות עניתנו", כי ימות המשיח מקבילים לכל החסרונות שהיו כבר, כי בזמנו עד סוף אלף הששי צריך שהיחוד יגלה ענינו לכל צד, וכל החסרונות יתוקנו בו". [ונתבאר בארוכה ב"נחלת ה'" גליון 22 (מעניני הפרשה) ובגליון 24, במדור "נבואות ה'"].

קולם ויבכו העם בלילה ההוא". במקום לעלות מיד למחרת - ביום תשעה באב. (תענית כט, א). ולאחר ל"ח שנה בר"ח אב התחילה מלחמת הכנעני על ארץ ישראל, במיתת אהרן הכהן. וכן עזרא עלה מבבל בניסן, ונכנס לארץ ישראל בר"ח אב (עזרא ז, ט). וכן לאחר מכן, בניסן נחמיה עמד לפני המלך לבקש רשות לבנות את ירושלים, ונכנס לארץ ישראל בראש חודש אב, והמתין ג' ימים, ואחריהם בנה את חומת ירושלים בנ"ב ימים, עד כ"ה אלול. וכמש"כ בנחמיה (ב, יא; ו, טו).

חז"ל אומרים בפסיקתא דר' כהנא (סוף פרשה כט), "אמרו משום אביי, אין משיח בא אלא בתשעה באב, לפי שקבעו אבל בזמן הזה, ועתיד לשפוי הקב"ה לעשותו יום טוב, שנאמר (ירמיה לא, יב) **"והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מייגונם"**. [ובביאור שם (לר' אפרים זלמן מרגליות, בעל שו"ת בית אפרים) כתב: "אף שאמרו בניסן עתידין ליגאל, היינו שיתחיל בניסן ותהיה נמשכת והולכת עד ט"ב"]¹.

וצריך להבין הנהגה זו, מדוע עצם העובדה שקבעו אבל בזמן הזה, היא הסיבה לביאת המשיח בזמן זה.

וגם בענין הכניסה לא"י, בכמה מקומות אנו מוצאים שהכניסה לא"י היתה דווקא בחודש אב, שבו היו החורבנות [וכנ"ל בהערה]. והלא דבר הוא.

ענין הגאולה להביא ליחוד ה' - להפוך הרע לטוב

וביאור הדברים, משום שתכלית הגאולה היא גילוי יחוד ה'. ויחוד ה' מתגלה ע"י שהקב"ה הופך כל רעה לטובה, ובכך מתגלה כיצד הקב"ה הוא השליט היחיד, וגם הרע המנסה להתנגד להנהגת ה', משועבד לרצון השי"ת הטוב, כמו שביאר הרמח"ל באריכות בספרו "דעת תבונות".

וממילא הגאולה, שהיא תכלית גילוי היחוד (והגאולה היא ענין אחד עם ארץ ישראל, שענין הגאולה הוא לזכות להתגלות השכינה, המתגלית בארץ ישראל, "הארץ אשר אני שוכן בתוכה") - צריכה להיות דווקא באופן של **"הפיכת הרע הגדול ביותר - שישתעבד לטוב הגדול ביותר", ואז יצא ממנה גילוי יחוד ה' באופן הנשגב ביותר**.

¹ ובאותו אופן היתה הכניסה לארץ ישראל, שהיציאה ממצרים (שהיתה "למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו". דברים ו, כג) היתה בחודש ניסן, על מנת להיכנס לארץ ישראל בחודש אב, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע" (דברים א, ב), ודרשו בספרי, שאחד עשר יום לאחר שקיבלו את התורה בחבר, היו צריכים להיכנס לא"י - דהיינו בערב ר"ח אב, שזהו אחד עשר יום לאחר י"ז בתמוז, שבו ירד משה עם הלוחות. ולאחר חטא העגל התעכבו עוד שנה, ואז אמר להם הקב"ה "רב לכם שבת בהר הזה", ושלחו את המרגלים, ועל ליל תשעה באב נאמר "ותשא כל העדה ויתנו את

ברגליה חריב וברגליה מתבניי

וזהו מה שאמרו בירושלמי הנ"ל, "רחיציא אנן, דברגליה חריב (מצד הנחש הכרוך על עקבו) וברגליה מתבניי (מצד הקדושה שבעקבו)".

באש הצתה - ובאש אתה עתיד לבנותה

הרחבת הדברים: חז"ל אומרים (ברכות נח, א): **"וההוד - זו בית המקדש"**. והצ"ח שם מבאר את הענין, ונרחיב בדברים בס"ד.

ראשית נבאר מעט את ענין ה"הוד": נאמר בדברי הימים (א - כט, יא): "לך ה' [א] הגדלה [ב] והגבורה [ג] והתפארת [ד] והנצח [ה] וההוד [ו] כי כל בשמים ובארץ [ז] לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש".

בפסוק זה נמנו שבע מידות של הנהגה שהקב"ה מנהיג בהם את העולם בששת אלפי שנה. והמידה החמישית נקראת "הוד".

והנה, כל הקלקולים שבעולם נמצאים ב"הוד", משום שכל כוחות הטומאה נאחזים בהוד ומקלקלים אותו (רמח"ל, קל"ח פתחי חכמה קכא; רמח"ל תפילה קסב).

וביאור ענין קלקול ה"הוד" הוא, שכוחות הטומאה לוקחים את שפע הקדושה שהקב"ה משפיע במדת ה'הוד', והופכים ומעוותים אותו - עד שהוא נהפך למשחית. והדבר רמוז בכך, שאותם אותיות ששימשו למילה "הוד" שמשמעותה זיו, אור, הדר - כשנתהפך סדרן, נעשו למילת "זוה". (זוה"ק כי תצא, דף רפב, א: "נתנני שוממה כל היום זוה, הוד - זוה אתהדר").

ועל כך נאמר הכתוב (דניאל ח, ח) **"והודי נהפך עלי למשחית"**, שע"י שנהפכו אותיות ה"הוד" ל"זוה", הרי שלא רק שההוד התקלקל אלא אף נהפך למשחית - שכוחות הטומאה לקחו את השפע הזה להשחתתו.

ועל כך אומרים חז"ל בזוה"ק פנחס (רמג, א): **"לנטלא נוקמא מס"מ דנגע בירך שמאלא דיעקב - דאיהו הוד, דביה אתמר (איכה א) נתנני שוממה כל**

חז"ל בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק ב הלכה ד) מביאים את המעשה על אותו אחד שבאותו יום בו נתבשר על חורבן בית המקדש נתבשר על לידתו של המשיח, ואח"כ ראה את אמו שהיה לה צער גדול שבנה נולד ביום החורבן, ואמרו לה: "רחיציא אנן דברגליה חריב וברגליה מתבניי...". [בטוחים אנו, שכמו שברגלו נחרב ביהמ"ק, כך ברגלו יבנה ביהמ"ק].

וראו להתבונן מדוע הכל מיוחס ל"רגל" שרגלו החריבה ורגלו תבנה את ביהמ"ק.

ונבאר את הדברים: כל קלקולי העולם, שתכליתם חורבן ביהמ"ק - הגיעו מחמת הגזירה של "אתה תשופנו עקב", שהנחש הקדמוני הוא הסט"א - נושך את עקבו של אדם הראשון.

ואח"כ שרו של עשיו שהוא הוא הנחש הקדמוני, פעל את הפגם של "אתה תשופנו עקב" - ע"י שנגע בירך השמאלי של יעקב אבינו, [שהוא גלגול של אדם הראשון. יעו"י תיקו"ז תסט. ובב"מ פד, א: "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון"]. וכמ"ש (בראשית לב, כו-לב) "ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב. והוא צולע על ירכו". (הגרי"א חבר, בית עולמים רמה, ב).

והמשיח - הוא המשך של אדם הראשון (אדם"ם - ר"ת אדם דוד משיח, תיקונים חדשים להרמח"ל, בהקדמה), ושל יעקב אבינו (יעקב בחינת משיח בן דוד. "רזין גניזין" עמ' רכ"ט). וממילא כמו שעקבו של אדה"ר וירכו של יעקב - במצב הקלקול שלהם - הם הגורמים לכל החורבנות, כך ג"כ ברגלו של משיח, הקלקול שבה מביא לחורבן ביהמ"ק.

וזהו מה שאמרו (סוטה מט) **"בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא וכו"**, וכפי שהארכנו לבאר (נחלת ה' גליון 20, במדור "נבואות ה'"), ש"עקבתא דמשיחא" הם עצמם תחילת ימות המשיח, ומהנחש הכרוך על עקבו של משיח - באים הצרות, ומהקדושה שבעקבו של משיח - באים הטובות.

היום 'דוה' - [אותיות] 'הוד', מסטרא דהוד [שהוא] אלף חמישיה - אשתארת בי מקדשא חרבה ויבשה".

ומבואר בדברי הזוהר שני דברים. א. שכל עניני העקב של אדם הראשון (שהוא ענין "ירך יעקב") - מכוון כנגד תהליך ההנהגה שנקרא "הוד".

ב. שהנהגת בית המקדש ג"כ מכוונת כנגד ההוד.

ולכן אומרים חז"ל בברכות (נח, א) הנ"ל: "וההוד - זו בית המקדש".

ואכן גם בביהמ"ק מצינו אותו מהלך, שכוחות הרע לקחו את שפע הקדושה של ביהמ"ק, והפכו אותו להשתעבד לטומאה, וכמו שאמרו בגיטין (נו, ב) "מה עשה (טיטוס)? תפש זונה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים, והציע ספר תורה ועבר עליה עבירה... נטל את הפרוכת ועשאו כמין גרגותני, והביא כל כלים שבמקדש והניחן בהן, והושיבן בספינה לילך להשתבח בעירו...".

ואח"כ כאשר הקב"ה שולח את התיקון, הוא ג"כ באופן המקביל, שהקלוקל עצמו נהפך לתיקון - שה"דוה" עצמו נהפך ל"הוד".

וכמש"כ רמד"ו (ישעיהו עמוד של): "וכבר ידוע שבהוד היה עיקר הפגם, בסוד והוא צולע על ירכו, ולכן היה בו עיקר התיקון...".

וסיבת הדבר, משום שיחוד ה' מתגלה דווקא דרך הפיכת הרע לטוב, שניכר שהרע, המתנגד של השי"ת, משתעבד לרצון השי"ת הטוב, וכנ"ל - ולכן צריך שבהוד עצמו יהיה את ענין ההפיכה מרע לטוב. [והוד', הוא מלשון "יחוד" ה" (הה' מתחלפת בח). עיין רמד"ו, ספר הישועה, אסתר, עמ' תכד].

ולכן גם לענין ביהמ"ק מצינו שהתיקון הוא באותו אופן, וכמו שאנו אומרים בתפילת נחם בט"ב "כי אתה ה' באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה".

דהיינו שמהנהגת ההוד יוצא האש של מעלה, וכמש"כ (זוהר צו, דף לא, ב): "קול ה' חוצב להבות אש - דא הוד". וכמו שמההוד יצאה אש להחריב את ביהמ"ק, כך מההוד תצא אש לבנות את ביהמ"ק.

וכל זה הוא משום שביהמ"ק שהוא הדרגא הגבוהה ביותר (ביחד עם ארץ ישראל) - הוא צריך להיות האמצעי לגילוי יחוד ה' בדרגא הנשגבה ביותר.

וזהו מה שאמרו בירושלמי הנ"ל - "רחיצא אנן דברגליה חריב וברגליה מתבניי...", שברגלו של משיח נמצאת הנהגת ההוד, שממנה יוצא הקלוקל של חורבן ביהמ"ק, וממנה יוצא התיקון של בנין ביהמ"ק.

אם ראית דור מחרף - צפה לרגלו של משיח

וזהו מה שאמרו (פסיקתא דרב כהנא. והובא בילקוט שמעוני עמוס רמז תקמט): "אמר רבי לוי אם ראית דור מחרף ומגדף צפה לרגלו של משיח, מה טעם אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך, וכתוב בתריה ברוך ה' לעולם אמן ואמן".

דהיינו, "עקבות משיחך", הרגלים של המשיח - כתובים בין "אשר חרפו", לבין "ברוך ה' לעולם אמן ואמן". משום שמהרגלים (ובעיקר מהרגל השמאלית שהיא כנגד ההוד וכנ"ל, אלא שבהדי הוצא לקי כרבא, ונפגמת קצת גם הרגל הימנית, כמבואר ברמח"ל קל"ח פת"ח קכא), יוצאים שני דברים הפוכים. מצד אחד - מאותם הרגלים יוצא - "אשר חרפו - דור מחרף ומגדף", וכמו ששינוי (סוטה מט) "בעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו'". והוא החושך והנחש הכרוך על עקבו של משיח, וכמש"כ ואתה תשופנו עקב.

ומצד שני, מאותם הרגלים יוצא - "ברוך ה' לעולם" - דור שמברך ומשבח להקב"ה בשלימות, ואין "שבח שלם", אלא על תיקון ההוד, שההפיכה מרע לטוב שבו - מביאה לגילוי יחוד ה' השלם. (וע"ע דברים רבה ג, ו "אין שבחה של מטרונא בשעה שמתקלסת מקרובותיה אלא בשעה שמתקלסת מצרותיה" ועי' רמ"ד ואלו דה"י עמ' לו "עיקר ההודאה על תיקון ההוד").

וע"ז אומרים חז"ל ש"אם ראית דור מחרף ומגדף - צפה לרגלו של משיח", דהיינו, לא מלשון "ציפיה" ותקוה, אלא מלשון "ציפיה" וראיה, שתראה את רגלו של משיח - שהנה היא כבר באה ועומדת לפנינו, כי אם בא כזה חושך, הרי זה מוכיח שבאו רגליו של משיח, משום שרק מהנחש הכרוך על עקביו של משיח - יכול לצאת כזה חושך גדול, וכנ"ל.

וכמש"כ הגרי"א חבר (ליקוטי הגר"א דף מ, ב - מא, א): "ומשיח בן יוסף הוא תחלה, שעל ידו יהיה קיבוץ גליות, שהוא הגואל הראשון, ולכן אז יתגבר הסט"א ביותר, בעקבות משיחא, שהנחש אחיזתו בעקב, בסוד ואתה תשופנו עקב, ויגע בכף ירכו, והוא בהוד כידוע...".

ולכן כאשר רואים את החושך הכרוך על רגלי המשיח - אנו יודעים שמאותם רגלים מתחיל אור הגאולה להאיר. והחושך יהפך לאור גדול, והרע לטוב, ומאותם רגלים שיצא "אשר חרפו", יצא - "ברוך ה' לעולם אמן ואמן".

מדברי רבותינו

הגאון רבי מנשה קליין בעל משנה הלכות¹

אם לא עושים תשובה, ומגיע הקץ - הקב"ה דורך ורומס את בית ישראל, ומייד מביא הגאולה

ולסיום הדברים אעלה פה עוד דברי הנביא (ישעיהו סג, ג) פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי... כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה.

והנה הרואה יראה שנבואת הנביא הוא על החורבן הנורא שבעונ"ה עברנו, שאצתי מעולם לא היה כזה מאז היתה לגוי, וכל הגוים כולם הסכימו ח"ו להשמיד ולאבד את כל שונאי ישראל, ואני הגבר ראה ראיתי בכליון ע"י תאי גז ושריפה הרג וחנק מיתות משונות אשר לא שערום בעולם, גאונים וצדיקים ראשי קהילות וראשי ישיבות עם תלמידיהם צדיקים ורשעים, ואין דורש ואין מבקש, וכל הגוים שאלו איה אלקיכם וכי אין כח בו ח"ו לגאלנו, וזה באמת כל מלבושי אגאלתי, כי נתחלל שמו הגדול והקדוש בגוים.

ועדיין מצלצל באזני ביו"כ בשעת נעילה בא הראש של המחנה נאצי בבונא, ושאל להש"ץ: "אל מי אתה מתפלל ואיה אלקיך אם יש לך למה אינו מושיע לך", וכי יש חילול השם גדול מזה?

השואה - כדי להביא ל"שנת גאולי באה"

ואמר הנביא טעם למה שמיהר לדרכם ולרמסם בחמתו ולא האריך להם אפן, הוא, כי הגיע הזמן היום הנקם המיוחד על העכו"ם להנקם בגוים על כל הרעות אשר עשו לישראל, כי שנת גאולי באה לגאול את ישראל, ולא היה עוד זמן להמתין ולהאריך אף ע"ש.

ומאחר שבעו"ה בדור הזה נתקיימה ממש הנבואה זו, שנרמסו בחמתו ששת או יותר בדיוק שבע מיליאנים יהודים... ומה הכעס הגדול והחרון אף הזה, אבל זה לפי שיום נקם על הגוים בא ושנת גאולי בא, ודייק שנת גאולי בא... כלומר שבא הזמן של הגאולה (- בעתה, ללא זכויות) ולא באחישה, וכיון ששנת גאולי באה, באה הזמן לנקום בגוים, וממילא יגאלנו בכל אופן כי שנת הגאולה באה, ואם לא זכינו בעו"ה לקינו ונתקיימה כל השירה ובא העת.

וז"ש הרמב"ן ז"ל לאחר השירה הזאת לא העמיד שום תנאי לתשובה לגאלנו, כי לאחר שתעבור השירה הזאת - הוא שנת הגאולה בכל אופן, ואין זה בכלל אחישה שיש תנאים שיהיו דווקא זכו ואי לא לא יגאל, אלא כיון ששנת גאולי בא - בין זכו ובין לא זכו, יום נקם בגוים ושנת גאולי בא. ("וצדיק באמונתו יחיה", עמוד לד - לח).

לאחר התגשמות התוכחות של האזינו באה הגאולה ללא תנאי

"היות כי אמרו ז"ל על הפסוק נחמו נחמו, לקתה בכפלים תנחם פי שנים, ובעו"ה עבר עלינו כוס התרעלה, לכן ברצוני במכתבי זה לכתוב מה שמצאתי דברי נחמה לישראל בעת הזאת.

ותא חזי מש"כ רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל פ' האזינו (לב, מ) כי אשא אל שמים יד'. והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן, השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינין". עכ"ל הרמב"ן ז"ל...

והאמת הוא כי לא הי' כל אלו הצרות ושפיכת דמים וההריגות שעשו העכו"ם כמו בדורינו אנו, וכל הגוים השתתפו בכליון שונאי ישראל, אשר כמעט לא השאיר לנו שריד, לולי רוב רחמי וחסדיו, ו"הרנינו גוים" על דור הזה נאמרה, כי דם עבדיו יקום ששככו, ולכן ודאי על עכשיו לדורינו השפל השבור והרצוף נאמר שלא יעשה תנאים, אלא יגאלנו בכל אופן.

ונראה הדבר פשוט כן, שהרי אמרו ז"ל אני ה' בעתה אחישה, ודרשו (סנהדרין צח וירושלמי תענית א, א) זכו אחישה לא זכו בעתה, והמבואר שבעתה יבא אפילו לא זכו, והיינו בלא תשובה, דבתשובה הרי הם זכו ואחישה. ולכן פשוט דבעתה אין כאן תנאי בתשובה אלא בא העת לגאלנו.

חז"ל תיקנו הרבה תפילות - לבקש על הגאולה במתנת חנם למען שמו

וגם בתפילות מתחננים למתנת חנם הגם שאין בנו מעשים, והוא רחום מתפללים הושיענו ה' אל' וקבצינו מן הגוים וכו'... וכן בשאר תפילות הרבה מתחננים לביאת משיח צדקינו הגם שאין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד למענו ובזכות אבותינו אברהם יצחק ויעקב ואשר מסרו נפשם על קידוש שמו יתברך.

¹ מחמת קוצר המקום הבאנו כאן מאמר אחד הנוגע לענינא דיומא. חלוקת הקטעים נעשתה ע"י העורך.